

**Рецензия от проф. д-р Райчо Вангелов Пожарлиев, Катедра Философия при
Философски факултет на СУ „Св.Климент Охридски“ относно конкурс за заемане на
академична длъжност „професор“ по професионално направление 2.3 Философия
(Философска антропология, Философия на изкуството, Метафизика), обявен в ДВ ,
бр.67 от 4 август,2023 г.**

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен във връзка с нуждите на катедра Философия при ФФ на СУ, съгласно решение на КС от 24/04.2023.

2. Кратка информация за кандидатите в конкурса

Документи за участие в конкурса е подал само един кандидат – доц. д-р Иван Георгиев Колев, работещ в Катедра Философия, специалност Философия при Философски факултет на СУ „Св.Климент Охридски“.

Иван Колев е роден на 2.март, 1959 г. в град Бургас. Дипломира се с отличен успех през 1986 г. , а от следващата година е преподавател в катедра Философия в СУ “Св.Климент Охридски“ . Докторската си дисертация на тема „Битие и възможност“ защитава през 2011г., а академично звание доцент получава през 2013 г. В продължение на повече от три десетилетия Иван Колев е незаменим преподавател в рамките на специалността като изготвя и чете десет различни задължителни и избираеми теоретични курса лекции. Както показва и биографичната му справка, за този период той е автор на 5 стойности в научно отношение монографии, на 20 учебника и учебни пособия в различни издателства, както и на десетки статии в български и чуждестранни научни сборници и списания. Други три особено значими факта относно научното и преподавателско битие на доц. Колев са: Първо – интензивната му дейност в помощ на образованието по философия в средните училища, изразяваща се не само в писането на учебници за философския цикъл предмети, но и в съвместните дейности с учители и ученици по инициатива на МОН, както и в инициерирането на провеждането на национални и международни олимпиади по философия; Второ – Иван Колев разбира философстването като диалог между професионално ангажираните с философията субекти, израз на което е участието му в десетки научни конференции (местни и международни) по различни философски теми, както и активността му при организирането на голяма част от тях. И накрая. Не може да не се спомене и дейността му по организирането философската колегия в страната в създаването на българското Философско дружество, както и умелото му и коректно организиране на административните дела на катедра Философия като неин ръководител в продължение на два мандата. Бих споменал също, че работохолизма на доц Колев е пословичен и затова не трябва да ни учудва също участието му в създаването

на няколко магистърски програми, в много международни и български научни проекти, в редколегиите на няколко списания, както и при десетки инициативи на СУ, на системата на средното образование или при особено отчетливата му привързаност към мерките за запазване на философската памет у нас. Това ясно проличава в активността му при честванията на юбилейни годишнини на минали и настоящи български философи, както и в загрижеността му за архивното консервиране на научните им постижения.

3. Изпълнение на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност професор.

Техническата проверка на документацията, предоставена за конкурса отчита еднозначно, че кандидатът отговаря на минималните национални изисквания за заемане на академична длъжност. От представените от доц. Иван Колев наукометрични таблици е видно, че са изпълнени и надвишени многократно заложените минимален брой точки, задължителни за заемане на длъжността професор. Това означава, че конкурсът е напълно легитимен и отговаря на Правилника на СУ за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности във университета.

4. Общо описание на представените материали.

За участието си в конкурса доц. Иван Колев предоставя две монографии:

Иван Колев. 2023. *Кардѝа. Философия на чувствата*. София: Изток-Запад. ISBN 978-619-01-1304-1. ;

Иван Колев. 2023. *Изкуството като феноменно битие. Дедукция на категориите*. София: Изток-Запад. ISBN 978-619-01-1305-8.),

както и девет статии в престижни рецензирани издания. Колев спазва стриктно и изискването предложените текстове да не дублират съдържанието на онези, за които е придобил научната степен доктор.

5. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата.

В съответствие с моите компетенции ще насоча вниманието на журито единствено върху монографията „Философия на чувствата“, още повече, че тя е най-обемният и представителен за цялостната научна дейност на кандидата текст.

Първо, ще спомена, че „Философия на чувствата“ великолепно илюстрира характерния за Колев изследователски етос - отдадеността към философията, граничеща с почти религиозен пиетет, неудържимото му перманентно удивление от богатството смисли, които всеки философски проблем крие в себе си.

В годините на съвместната си дейност с доц. Колев разбрах също, че територията на неговите духовни търсенията не е абстрактното и спекулативно философско познание, а скритите дълбини на всекидневната реалност. Затова и не съм изненадан от темата на професорската

монография. Като съществен принос на кандидата намирам, че подобно цялостно изследване на философските рефлексии върху феномена на чувствата, на тяхната индивидуална специфика и нюансираните им отношения към света липсва не само в българската философска книжнина. Без да претендира за абстрактна систематичност и подреденост текстът на Иван Колев ни дава относителна пълна картина на изумителното чувствено многообразие.

Ще започна с това, че първоначалната част, макар и посветена на предмета на философията и смисъла на философстването не е самоцелна. Доц. Колев разбира философстването като неотделимо от личността, която в античен смисъл на „персона“ изговаря себе си като път – среща със своята идентичност (собствената версия за света) с тези на другите. В тази среща именно се развихря света на човешките чувства. Така философията, най-вече като антропология, неизменно стига до проблема на чувствения феномен. Антропологическите интереси на кандидата тук се допълват с акцента върху т.нар. Кардиална антропология, която в духа на Паскал символически противопоставя логиката на разума (мозъкът) и тази на сърцето (източник на живата, топла чувствителност).

Тук бих попитал кандидата доколко това разграничение е от символичен или идеалнотипичен тип, тъй като от физиологическа гледна точка то не ни дава нищо особено.

Подходът на доц. Колев, по-нататък е откровено исторически. Той проследява философската рефлексия върху десетки типове чувства от античността до наши дни. В това отношение той плътно методологически следва традициите на т.нар. „история на понятията“, както в отношение на тяхната функция във философията, така и културно-историческия хоризонт, който разкриват. Позитивен ресурс при това градиращо изследване е детайлното разкритие на феноменологичните състояния, свързани с всяко едно чувство. Като пример ще дам от тях анализа на характеристиките на гнева при Аристотел, при което нюансирано се разграничават модусите му на грубост, насилие и презрение.

Доц. Колев определено разбира сложността на задачата да се пише за чувствата, поради трудността на тяхното изразяване. С помощта на символи и кръжащи смислови описания Колев херменевтично „разчита“ значещите акценти, който слагат върху съдържанията на отделните чувства философи от различни епохи и парадигми. Така историята на понятията е източник на дискусия върху същността на отделните феномени. В тази връзка огромен ресурс, който Иван Колев притежава е боравенето с няколко езика – английски, латински, немски, френски. От своя страна, етимологическият анализ помага да се разкрие културно-историческия контекст и доминиращите акценти в разбирането на различните чувства в отделните епохи.

Интересен подход е също разплитането на мрежата от понятия, т.е. различни типове афекти, които се преплитат смислово едни с други и допълват взаимно значенията си. Продуктивен в тази връзка е антитетичният подход (силно застъпен напр. в анализа на Аристотел), при който всяко чувство се оглежда в своята противоположност.

По-нататък, ако философията е в смисъла на Шелер и Делюз създаване на светове чрез понятия, систематиката от понятия, чрез които се реконструират различните чувства образува наистина един рядко срещан във философската книжнина „свят“. В това виждам в текста по-скоро отказ от простото емпирично описание и стремеж към структурално семантичен подход, достатъчно рефлексивен, за да ни убеди в сериозността на тематиката на философия на чувствата.

В контекста на разбирането на Иван Колев за една антропология на модалното човешко битие (човешкото се схваща като поредица от възможности, като се почне от разнообразието на способностите, до диалогичната среща на различните ценности и идеи), особено ми се нрави настоятелно провеждания в книгата темпорален анализ на феномена на чувствата.

Почти няма отделно чувство, което да не се разглежда в проекцията на значимото му отнасяне към миналото, настоящето и бъдещето на личността. Симптоматично ясен е примерът със срама. Срамът е не само угризение относно онова, което сме извършили (миналото), но и спрямо това, което правим сега (настоящото) или сме готови да сторим (бъдещето, дори и в качеството му на помисъл). И като допълнение бих добавил и наличното тук отношение към извън временното и вечното в смисъла на идеал и норма за мислене и поведение, единствено по отношение към които е възможно преживяването на срам.

Не трябва да се забравя, че освен темпоралният анализ, налице е и реконструкцията на един вид топография (местата) на чувствата. Например кога едно чувство е на място (сиреч е удачно) – да кажем във връзка с Аристотел твърдението, че благосклонността е по-належаща в отношението към слабите и нуждаещи се от помощ хора, отколкото по отношение на силните и самоуверените.

Хронотопичният тип изследване, който Колев провежда, е и в основа на един вид ситуативен анализ, т.е. анализа на адекватността на отделните чувства (често изключително трудно установима поради тънките нюанси на употребата им) за определени жизнени обстоятелства. Например чувства от типа „любов към другите“ често са неприемливи в отношенията между непознати. В една ситуация е адекватно да се акцентира върху кроткия тип чувства, в друга върху – по-динамичните и резки емоционални реакции. Отбелязвам също като принос на текста, че Колев си дава сметка за наличните, особено при епохите на краен философски рационализъм критически възражения срещу чувствеността. Пример за това е анализът на стоическото идентифициране на чувствата като различни неразумни прояви на човека.

Подозирам обаче, че целият текст е реабилитация на една малко изследвана област на човешките начини на съществуване като чувствената и в това си качество той продължава идващия от Аристотел организмичен подход към човека, според който идеалните интелектуални цели са принципно фундирани върху поредица от жизнени преживявания на душата. Във всеки случай, за Колев, философската мъдрост задължително включва пристрастието и не се покои единствено върху съзерцателната и обектно дистанцирана научност. Затова и характерните за различни времена идеологии се реализират на основата на парадигмален тип чувства, както и обратно – в парадигмалната история на чувствата се утаява характерния за епохата модел на мислене.

По-нататък намирам, че Иван Колев определено се гордее с концепта за т.нар. Кардиална фаза на човешкото чувствено развитие. Той например говори за псалмовите чувства, обединени около смисловата символика на сърцето. Тук чувствата извират сякаш от личностната вътрешност и поради това характеризират не толкова специфични типове човешки способности, както е при Аристотел, колкото една вътрешно преживяна интимност. Това изгражда особената патетика и поетичност на тяхната чувствена палитра. Централно място в тази палитра (поне така аз разчитам написаното от Иван Колев) заема искреността, разбрана онтологически като лична среща с Бога, като еманация на непосредствената вяра в него, която изисква пълна индивидулна отдаденост и отказ от каквато и да е поза и външна оценка.

В тази посока обаче, за мен е подвъпросно включването на темата за аскезата в книгата на Колев тъкмо в главата за кардиалните чувства. Първо, защото аскетическото дело е външно инспирирано и официозно нормативно, и второ, защото за разлика от сърдечните интенции, аскетическите практики са винаги рефлектирани и дори рационални, тъй като не случайно отстраняват неразумните прояви на душата. Областта на аскезата е справянето със страстите, сред които някои съвсем не са чувства (напр. сребролюбието или чревоугодничеството), други са естествени склонности на тялото (похотта), а трети - насочени тъкмо към недопускането на определени сърдечни чувства като унието и печалта. В този аспект, може би било по-подходящо отделянето на темата за аскезата, а тази за чувствата на сърцето да кулминира с възгледа на Тома Аквински за приоритетната роля на любовта.

По-нататък проследяването на философската история на чувствата продължава с темата за афектите в ранната модерност. Новата опция, която се прибавя към темата е обогатяването ѝ в механистичната интерпретация на афектите при Хобс и иманентното за Спиноза детерминистично разбиране на феномена.

Историко-философската част от книгата завършва с темата за еманципирането на чувствата във немската философия от 18-19 в. като особено важно според мен е подчертаването на

способността за чувстване при Кант като различна от познавателните, сетивни и практически способности, както и разширяването на чувствените обектите към естетическата сфера и тази на моралното и правно отсъждане. Безспорно е също развитието на тематиката в модерната антропология на Шелер, както с идеята за персоналния им характер, така и във връзка с човешките ценности.

Признавам, че за пръв път (мисля, че единствено по мащаб това е сравнимо с великолепия текст на Андре-Конт Спонвил „Малък трактат за големите добродетели“) срещам толкова обогатяващ ме интелектуално философски текст. Ако има някакъв основен принос на книгата на доц. Колев, то той се състои в това, че в нея се разкрива и обмисля дълбинно такова богатство от артикулации на чувствата, че става не само напълно възможно, но и задължително да се конструира един значителен речник на този феномен и да се създаде основите на дисциплина, която разглежда чвешките чувства като автономна област на човешкото битие. Но това не е всичко.

Сякаш за да легитимира теоретично основателността на такава дисциплина Колев разкрива нейните метафизически (с идеите за йерархията на чувствата и тяхната иманентна темпоралност) и антропологически потенци. А финалната типология на битийни, персонални и свързани с другите хора чувства е систематичен завършек на това великолепно изследване. Нещо повече, този труд се вписва органично в смисъла на предишните теоретични идеи на доц. Колев. Базисно в тази посока се явява подчертаването на антропологичното единство на телесно и духовно, в контекста на което сферата на чувствителността е още една от множеството възможни прояви на човешкото битие, разбрано като битие на всевъзможността. Именно в този аспект става разбираемо схващането на човека като цялост и вид универсалност, сиреч като „човек на света“ (идея идваща от Ренесанса при Балтазар Грасиан). Така наред с чисто телесното, сетивното и мисловното си съществуване, човекът формира и свят на чувства, в който се изразява не по-малко автентично.

Накрая, за да не прозвучи написаното от мен твърде патетично (подобно на духа и етоса на феномена на чувствата), все пак бих отправил към доц. Колев и един въпрос, на който не намерих отговор в текста. Това е именно въпросът какво отличава голяма част от анализирания при различни автори чувства от добродетелите и респ. - пороците на човека и дали наистина проблематиката на чувствата е не толкова и единствено антропологическа, а и преимуществено етическа?

6. Заключение

За мен прочитането на книгата „Философия на чувствата“ на Иван Колев препотвърди извънредно високото ми мнение за неговите философски и теоретични качества и намирам,

че тя е отличен завършек на огромната му по качество и обем преподавателска, изследователска и административна дейност през последните няколко десетилетия. В този смисъл напълно подкрепям и гласувам положително за придобиването му на академичната степен професор, каквато и е целта на настоящия конкурс. В тази връзка съвсем искрено бих пожелал да сторят същото и другите ми уважаеми колеги от журито.

Проф. Райчо Пожарлиев

2.12.2023; София